

بسمه تعالی
وزارت جهاد کشاورزی
سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور
معاونت آبخیزداری، امور مراتع بیابان
دفتر امور مراتع

شماره ای در ارتباط با وضعیت مرتع و اقدامات مورد انتظار از سایر دستگاه های کشور در خصوص حمایت و پشتیبانی از بخش مرتع

ترحم بهزاد
مدیرکل دفتر امور مراتع
فروردین ماه سال ۱۴۰۳

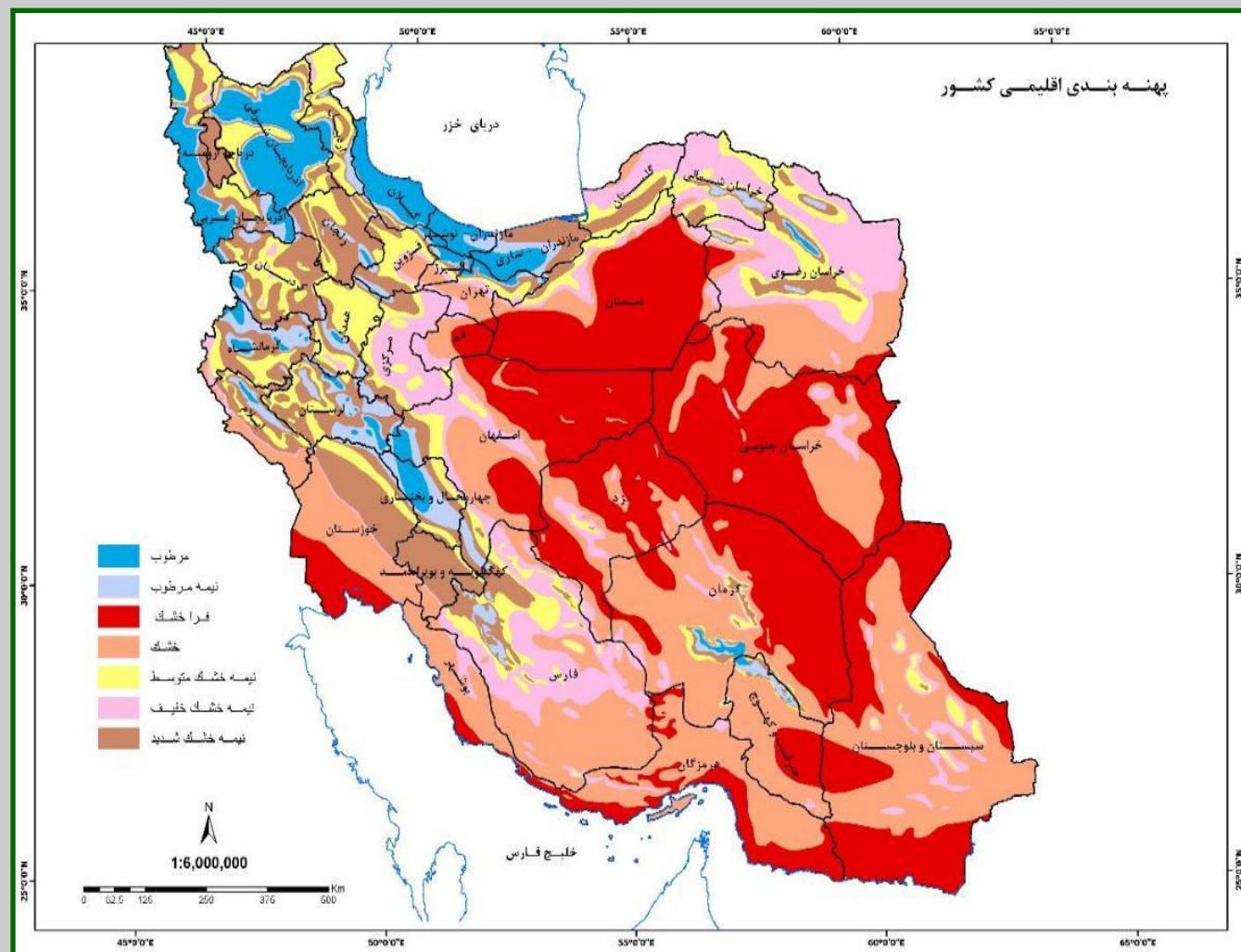
❖ بعد از ۳۰ سال کار مطالعاتی و اجرایی در عرصه های مرتعی کشور، شمه ای در ارتباط با وضعیت مرتع کشور خدمتتان عرض می نمایم و دست کمک، حمایت و پشتیبانی به سوی اساتید، محققین، پیشکسوتان، دانشجویان و بخش اجرا دراز می کنم باشد که با کمک همه دست اندرکاران گام موثری برای مدیریت کشور برداریم.

وضعیت کشور از لحاظ آماری (اقلیم،
فرسایش خاک، رسوب، سیل خیزی،
فرونشست زمین و گرد و غبار)

ایران، کشوری است با اکوسیستم بسیار حساس و شکننده
(از نظر شرائط اقلیمی، زمین شناسی و منابع آب)

و از طرف دیگر با قابلیت های فراوان از نظرتنوع اقلیمی، منابع طبیعی و
انسانی

حساسیت های اقلیمی و شکنندگی زیست بوم های کشور

پهنه بندی اقلیمی کشور
حاکمی از شکننده بودن
اکوسیستم های طبیعی و
لزوم توجه به حفظ و ارتقای
شاخص های سلامت و
پایداری حوزه های آبخیز
است.

- ✓ ۸۴،۵٪ کشور مناطق فرا خشک، خشک و نیمه خشک
- ✓ ۱۵،۵٪ کشور مناطق نیمه مرطوب و مرطوب

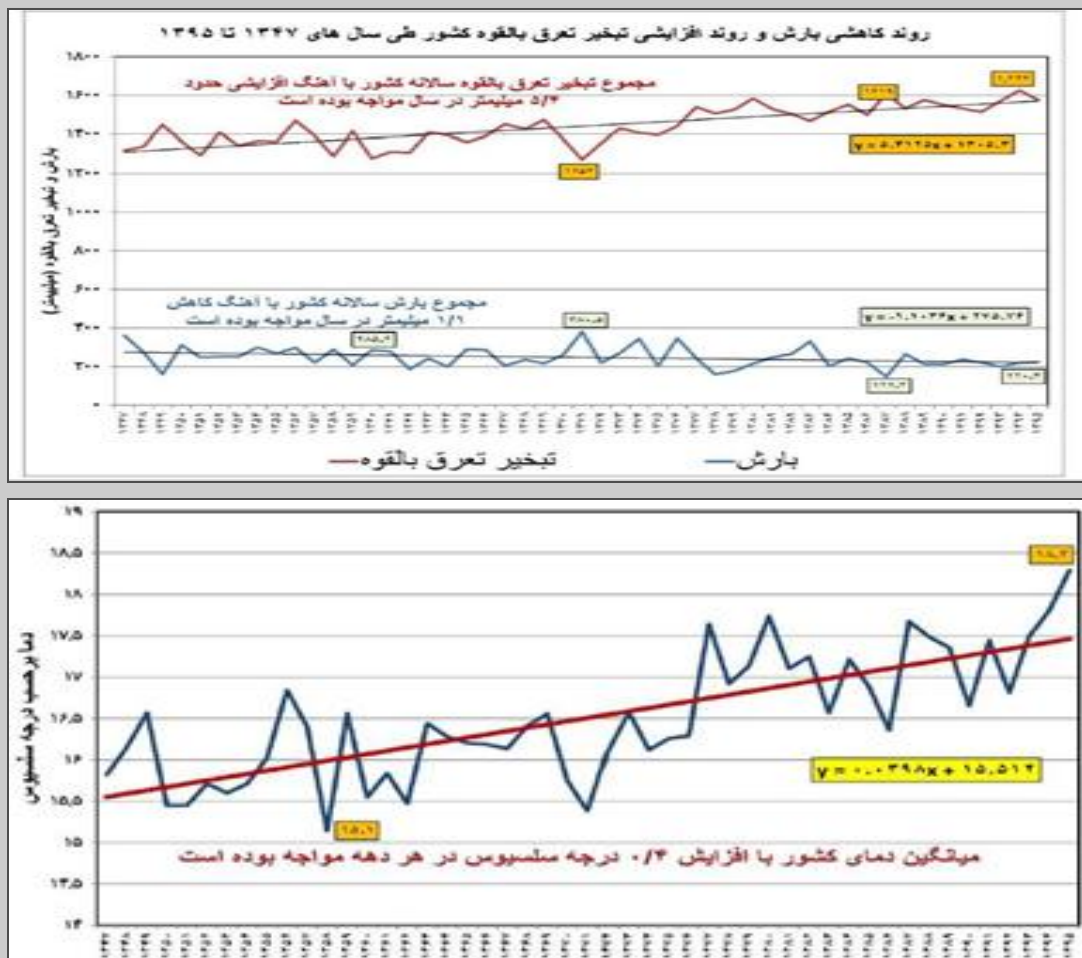
اثرات تغییرات اقلیم در ۵۰ سال اخیر در کشور

کاهش بارش
(۱/۱ میلیمتر در سال)

افزایش تبخیر و تعرق بالقوه
(۵/۴ میلیمتر در سال)

افزایش دما
(۰/۴ درجه سلسیوس در دهه)

کاهش موجودی آب
(۶/۵ میلیمتری در سال)

(ماخذ؛ پژوهشکده اقلیم شناسی)

وضعیت فرسایش خاک

● بر اساس برآوردهای کارشناسی و ارقام اعلام شده از سوی پژوهشکده حفاظت خاک و آبخیزداری سالانه

۲ میلیارد تن خاک کشور فرسایش می-یابد. بدین معنی که سالانه **۱۵/۴ تن در هکتار** از خاک های کشور

فرسایش می-یابد.

● براساس آمار ارائه شده از سوی امور بررسی های برنامه

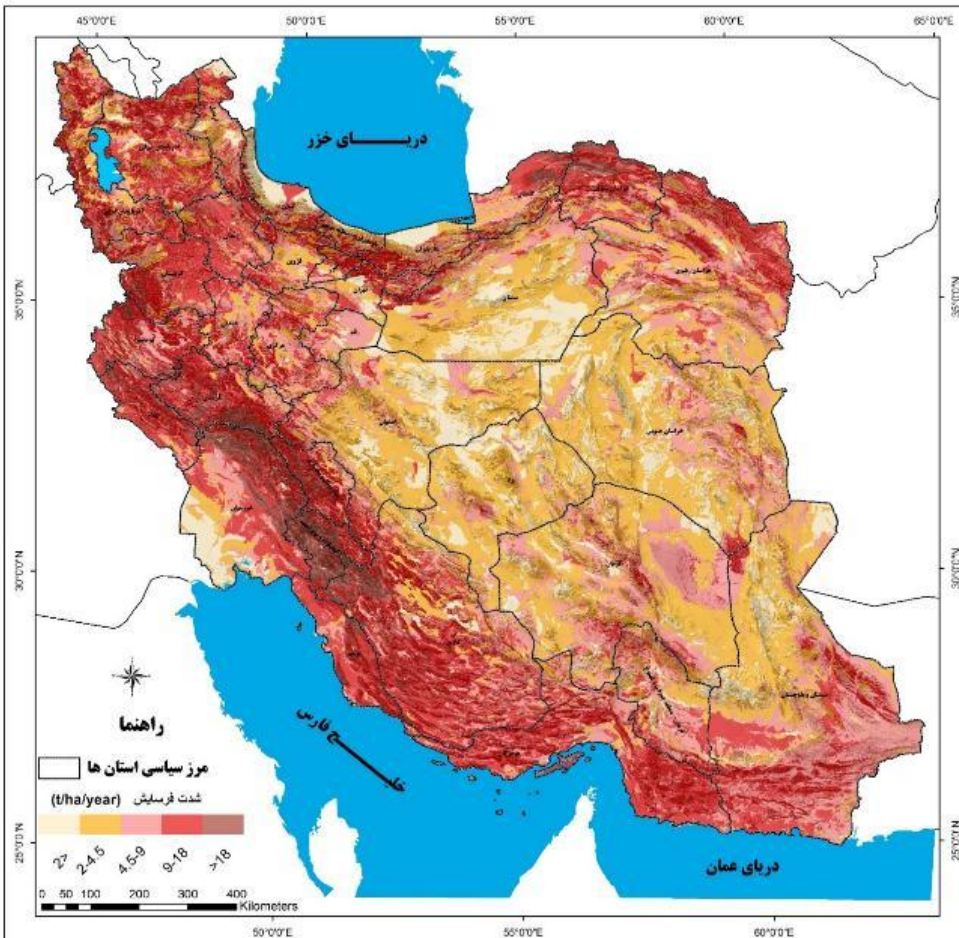
عمران سازمان ملل هزینه فرسایش خاک در ایران

۱۴ درصد در آمد ناخالص ملی بر آورد شده است.

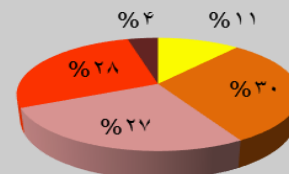

نقشه شدت فرسایش خاک

نقشه کلاس شدت فرسایش آبی در استان ها

استان	درصد مساحت کلاس شدت فرسایش در استان				
	۱۸<	۹-۱۸	۴.۵-۹	۲-۴.۵	۰-۲
البرز	۱.۰	۴۳.۶	۲۵.۸	۲۴.۷	۴.۹
اردبیل	۱.۳	۳۲.۴	۳۲.۴	۲۱.۳	۱۲.۷
آذربایجان غربی	۲.۷	۴۷.۵	۲۶.۳	۲۰.۵	۳.۰
آذربایجان شرقی	۱.۵	۵۲.۴	۲۴.۲	۱۸.۲	۳.۷
بوشهر	۱۰.۴	۷۵.۲	۱۱.۳	۲.۰	۱.۱
چهارمحال و بختیاری	۲۱.۸	۴۹.۸	۲۰.۵	۷.۱	۰.۸
اصفهان	۰.۶	۷.۹	۱۷.۴	۵۰.۵	۲۴.۶
فارس	۸.۳	۴۸.۶	۲۵.۸	۱۴.۰	۳.۳
قزوین	۲.۱	۳۷.۵	۲۷.۳	۳۰.۸	۲.۳
گیلان	۳.۹	۲۳.۰	۱۵.۲	۱۴.۶	۴۳.۳
گلستان	۱۳.۲	۴۸.۵	۲۴.۱	۱۹.۸	۴.۴
همدان	۰.۱	۴۳.۴	۳۸.۳	۱۷.۶	۰.۶
هرمزگان	۰.۲	۶۵.۱	۲۷.۹	۵.۸	۱.۰
ایلام	۱۷.۸	۶۲.۴	۱۵.۹	۳.۴	۰.۵
چیرفت و کهنوج	۰.۱	۲۵.۱	۴۰.۷	۲۴.۵	۹.۶
کرمان	۰.۰	۴.۷	۳۶.۶	۴۹.۰	۹.۷
کرمانشاه	۸.۸	۵۷.۳	۲۹.۰	۴.۴	۰.۵
خراسان جنوبی	۰.۰	۵.۴	۲۷.۹	۴۸.۸	۱۷.۹
خراسان رضوی	۰.۴	۲۶.۱	۳۵.۷	۳۰.۹	۶.۹
خراسان شمالی	۱۳.۳	۴۷.۹	۲۵.۶	۱۲.۴	۰.۹
خوزستان	۲۲.۹	۳۳.۶	۱۵.۷	۱۲.۶	۱۵.۱
کهگیلویه و بویراحمد	۶۹.۴	۲۵.۳	۴.۸	۰.۱	۰.۵
کرمانشاه	۴.۹	۶۷.۶	۱۷.۴	۹.۵	۰.۶
لرستان	۲۳.۴	۵۳.۰	۱۸.۹	۴.۳	۰.۴
مرکزی	۰.۰	۳۶.۸	۳۹.۸	۲۱.۹	۱.۴
مازندران - نوشهر	۶.۵	۲۷.۱	۲۲.۳	۳۰.۱	۱۴.۰
مازندران - ساری	۲.۱	۲۶.۹	۲۳.۷	۲۳.۲	۲۳.۱
قم	۰.۰	۱۴.۰	۵۴.۵	۱۹.۰	۱۲.۵
سمنان	۰.۱	۵.۹	۱۷.۳	۴۸.۱	۲۸.۶
سیستان و بلوچستان	۰.۰	۲۳.۰	۳۷.۸	۳۰.۴	۸.۸
تهران	۰.۲	۳۴.۶	۲۷.۹	۲۳.۳	۱۴.۰
یزد	۰.۰	۰.۵	۱۱.۴	۶۱.۷	۲۶.۴
زنجان	۷.۴	۵۴.۷	۲۷.۱	۱۰.۳	۰.۵
مجموع	۴.۷	۲۷.۵	۲۶.۶	۳۰.۵	۱۱.۲

۰-۲ ۲-۴.۵ ۴.۵-۹ ۹-۱۸ ۱۸<

رسوب

ورود حدود ۳۵۰ میلیون مترمکعب رسوب به مخازن سدها و از دست رفتن سالانه حدود ۰،۷۴ درصد از حجم مخازن سدهای کشور (بیش از حجم یک سد مخزنی مانند سد کرج)

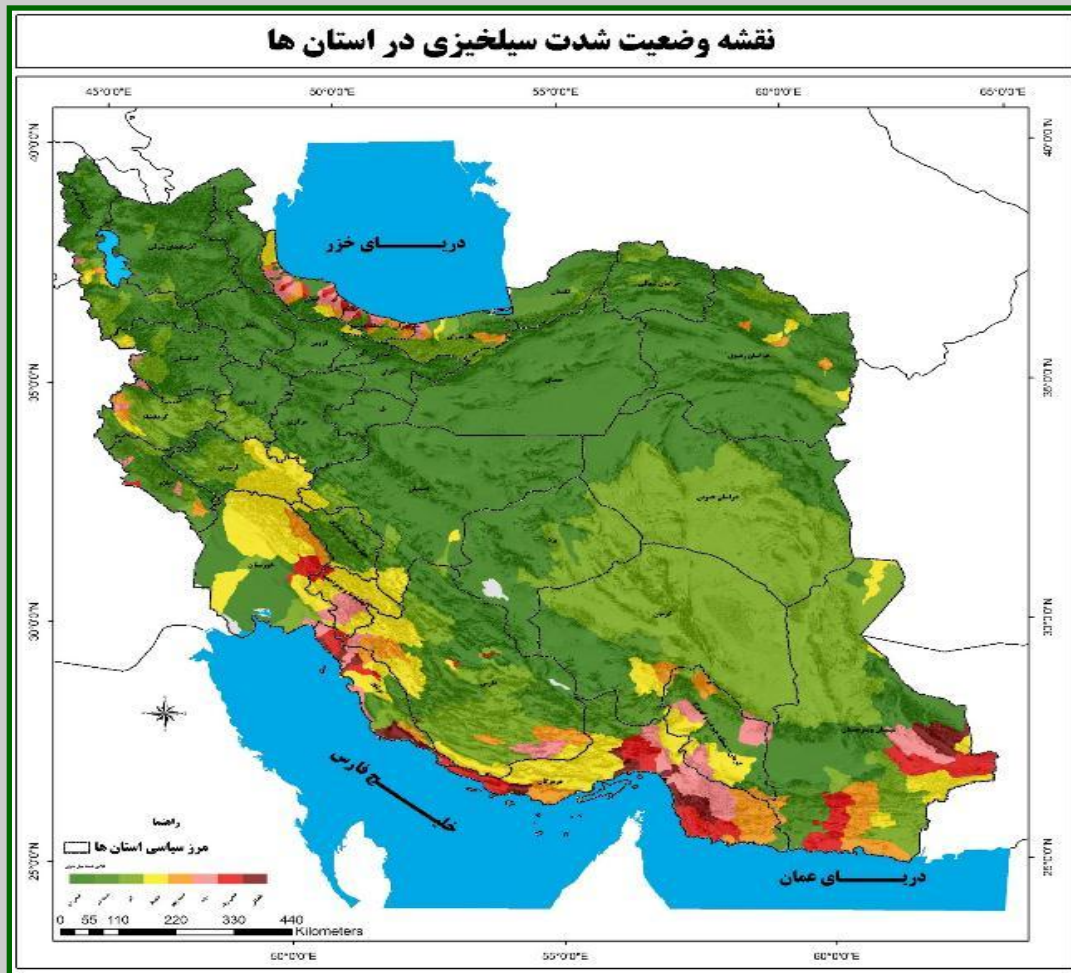

تصاویری از
خسارات و مشکلات ناشی
از انباشت حجم زیاد رسوب
و مواد محموله سیل
در منازل مردم

استان لرستان
سیل فروردین ماه سال
۱۳۹۸

نقشه شدت سیل خیزی

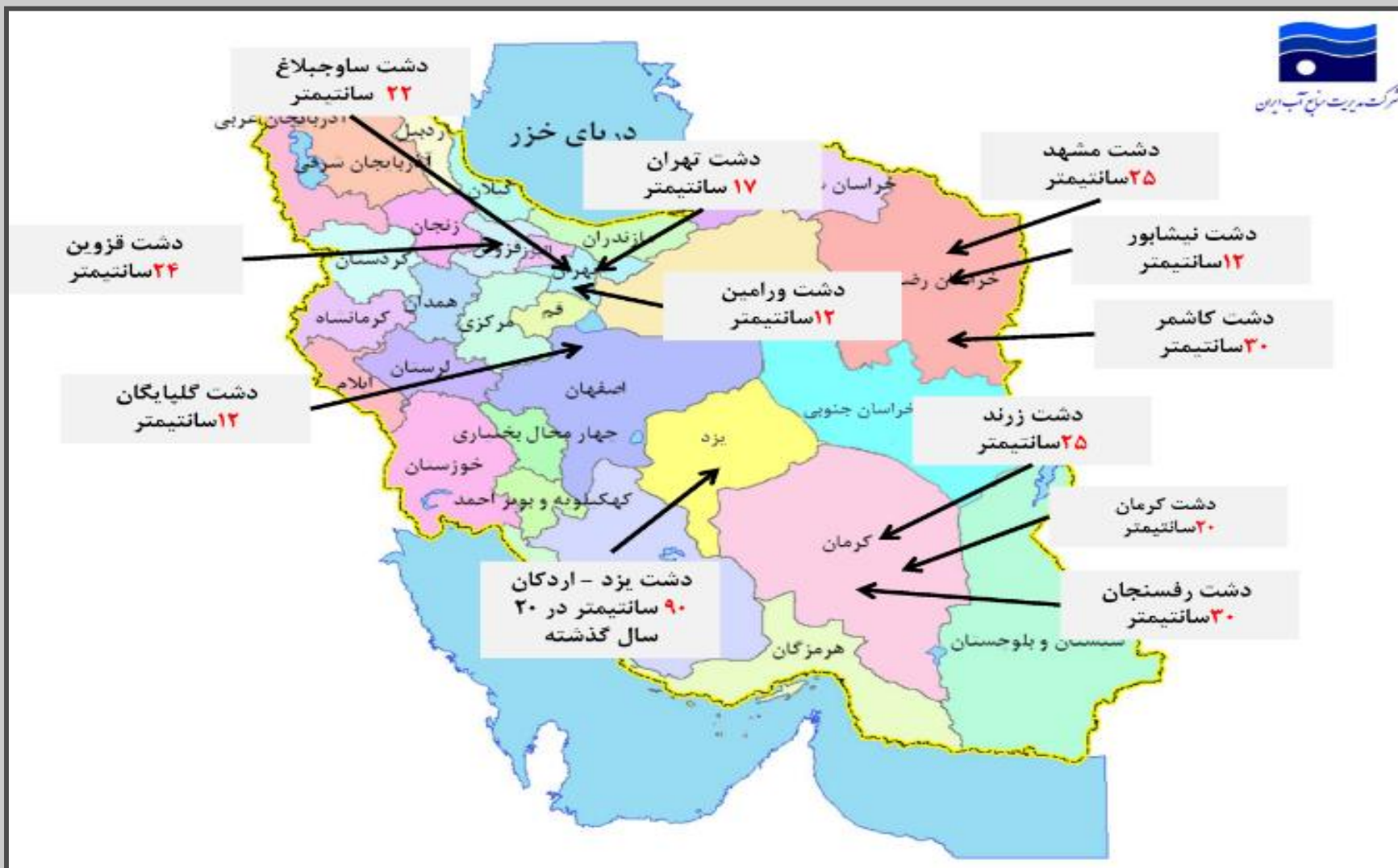
✓ کشور ما در زمره مناطق سیلخیز دنیاست
که امکان وقوع سیل تقریباً در عمده
مناطق کشور وجود دارد
✓ **۲۸ درصد** سطح کشور در معرض **سیل**
های شدید و طغیانی و الباقی در درجات
مختلفی از سیل خیزی قرار دارند.

✓ تعداد **۶۵۰ شهر و ۸۶۵۰ روستا و**
آبادی در معرض تهدید سیل در کشور
✓ بیش از **۱۶۰۰ سیل** در دهه اخیر با
متوسط خسارت هر سیل **۴۴۰ میلیارد**
تومان

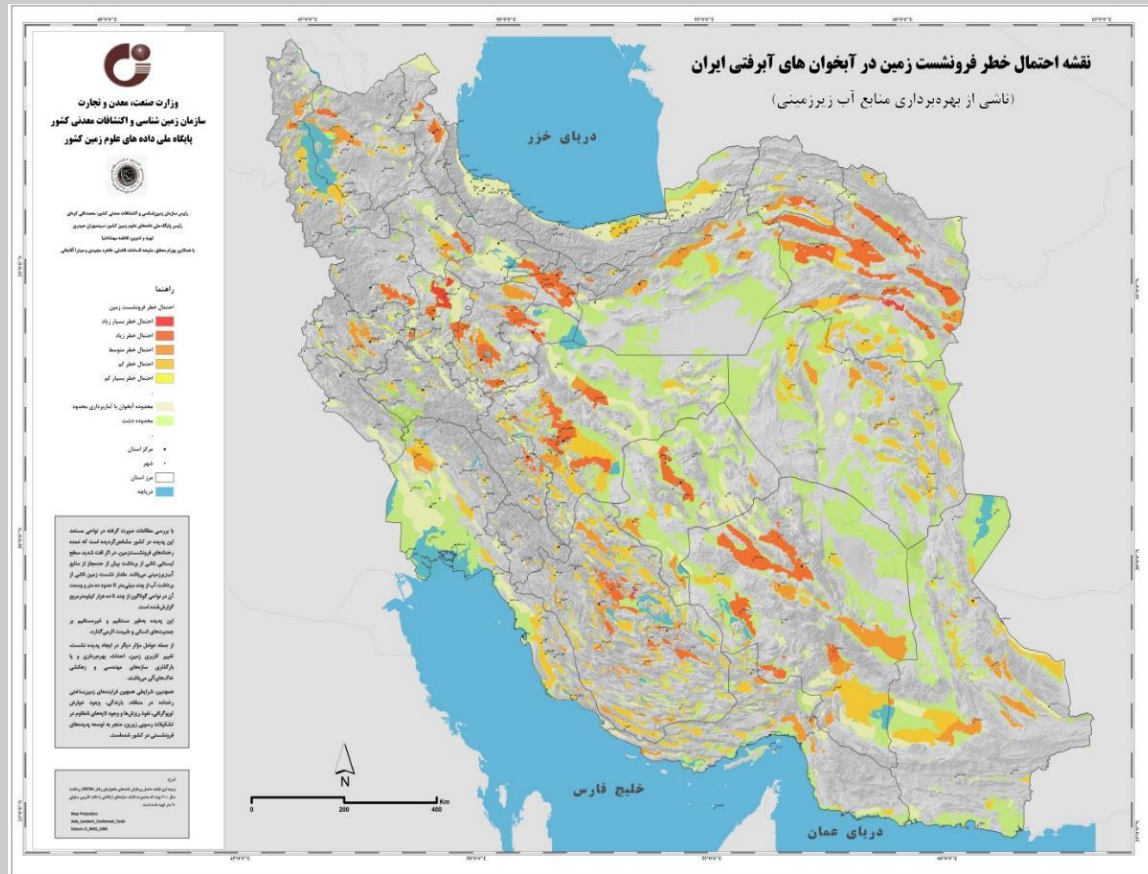
نقشه فرونشست زمین در مناطق مختلف کشور

شرکت مدیریت منابع آب ایران

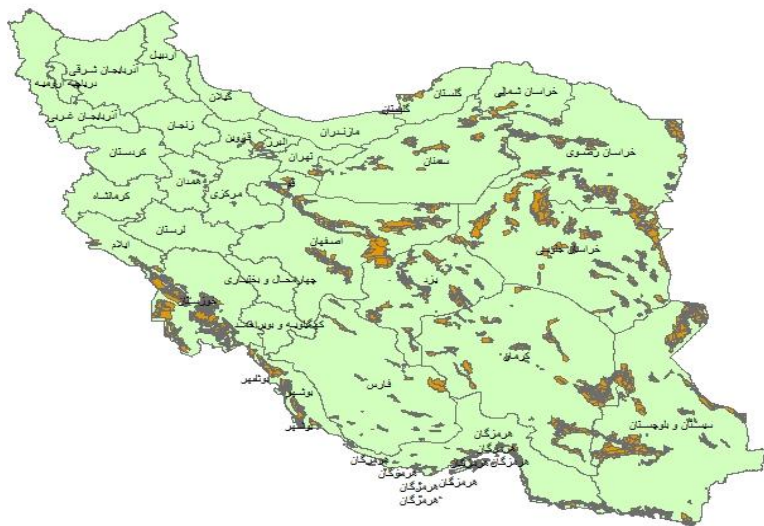
احتمال خطر فرونشست زمین در آبخوان‌های آبرفتی

نقشه احتمال خطر
فرونشست زمین در
دشت‌های آبرفتی ایران
(ناشی از بهره‌برداری آبخوان‌های زیرزمینی)

بیشترین احتمال فرونشست در
آبخوان‌های استان‌های همدان،
خراسان رضوی، کرمان، تهران،
اصفهان و مرکزی

نقشه پراکنش کانون های بحرانی گرد و غبار در کشور ایران

راهنمای نقشه

- محدوده کانون بصرانی ریزگرد- ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۷ هکتار
- ایران

مساحت کانون بحرانی گرد و غبار کشور حدود ۱۴ میلیون هکتار می باشد. از این میزان سطحی حدود ۵/۷ میلیون هکتار در عرصه های مرتعی واقع شده که ۲۲ استان کشور (استان های سیستان و بلوچستان و مرکزی به ترتیب با بیشترین و کمترین سهم) با کمترین تحت تأثیر این مخاطره طبیعی قرار دارند.

کانون‌های بحرانی گرد و غبار در مراتع کشور

آمار کانون‌های بحرانی گرد و غبار واقع در مراتع به تفکیک استان

ردیف	استان	مساحت
۱	اصفهان	۶۳۰۷۹۹
۲	البرز	۱۳۹۳۰
۳	ایلام	۴۳۶۶۳
۴	آذربایجان غربی	۱۱۱۹۱
۵	بوشهر	۱۳۸۴۵۳
۶	تهران	۲۰۶۶۷
۷	خراسان جنوبی	۸۵۳۲۷۱
۸	خراسان رضوی	۵۳۷۲۸۷
۹	خراسان شمالی	۶۳۲۲۷
۱۰	سمنان	۲۹۳۴۴۹
۱۱	سیستان و بلوچستان	۱۰۱۳۴۳۷
۱۲	فارس	۱۵۲۰۶۲
۱۳	قزوین	۱۲۳۶۱
۱۴	قم	۳۶۴۰۵
۱۵	کرمان	۳۵۶۸۳۳
۱۶	گلستان	۵۷۵۵۱
۱۷	مرکزی	۱۳۲۱
۱۸	جنوب کرمان	۱۷۴۱۶۴
۱۹	هرمزگان	۲۶۴۱۴۹
۲۰	همدان	۵۰۷۵
۲۱	یزد	۴۷۱۹۸۳
۲۲	خوزستان	۵۰۸۸۴۵
جمع		۵۶۶۰۱۲۳

نقشه همپوشانی کانون‌های بحرانی گرد و غبار در مراتع کشور

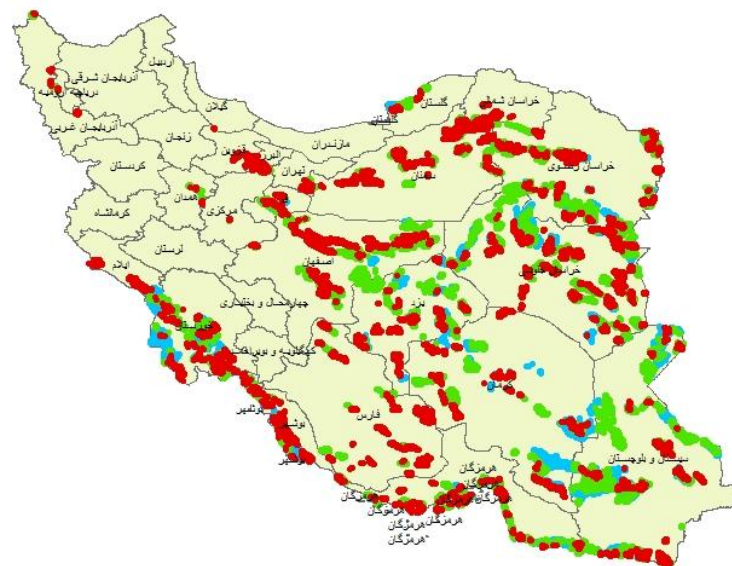

راهنمای نقشه

- همپوشانی کانون‌های گرد و غبار بر روی مراتع
- ایران

نقشه پراکنش سطوح کانون های بحرانی گرد و غبار (کم، متوسط و فقیر) در مراتع کشور

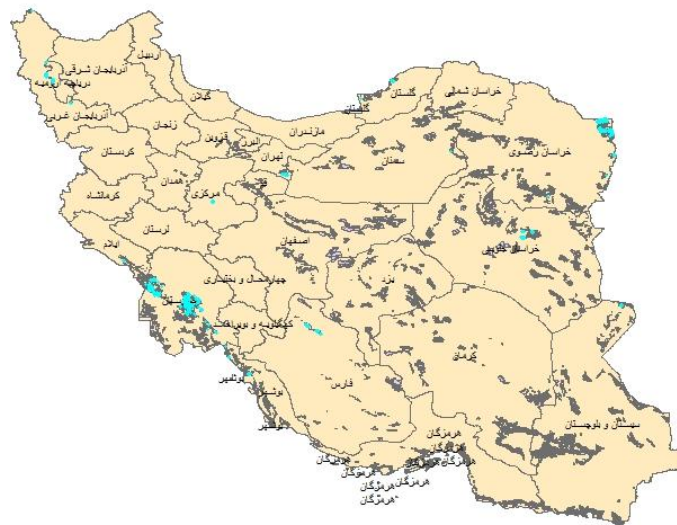

راهنمای نقشه

- مراتع واقع در کانون بحرانی گرد و غبار شنیدنی- ۱۵۵۸۸۷۱ هکتار
- مراتع واقع در کانون بحرانی گرد و غبار متوسطه- ۲۵۶۲۷۴۵ هکتار
- مراتع واقع در کانون بحرانی گرد و غبار حداقل- ۱۵۳۳۴۹۳ هکتار
- ایران

نقشه همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار در مراتع درجه ۱

راهنمای نقشه

- R1-31776 ha
- همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار با مراتع
- ایران

مساحت ۳۱۷۷۶ هکتار

نقشه همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار در مراتع درجه ۲

راهنمای

- R2-710093 ha
- همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار با مراتع
- ایران

مساحت ۷۱۰۰۹۳ هکتار

نقشه همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار در مراتع درجه ۳

راهنمای نقشه

- R3-4918262 ha
- همپوشانی کانون های بحرانی گرد و غبار در مراتع
- ایران

مساحت ۴۹۱۸۲۶۲ هکتار

نقشه همپوشانی طرح های مرتعداری در کانون های بحرانی گرد و غبار

راهنمای نقشه

- همپوشانی کانون بحرانی و طرح مرتعداری: ۲۹۸۶۸۵۸ هکتار
- کانون بحرانی
- ایران

به مساحت ۲۹۸۶۸۵۸ هکتار

مرتع؟!

تهدید یا فرصت

سیمای منابع طبیعی و مراعات کشور

سیمای مراتع کشور

از مجموع ۱۶۴/۸ میلیون هکتار سطح کشور ، مراتع با مساحتی برابر ۸۴,۴ میلیون هکتار معادل حدود ۵۲ درصد وسعت کشور عزیزمان را در بر می گیرد.

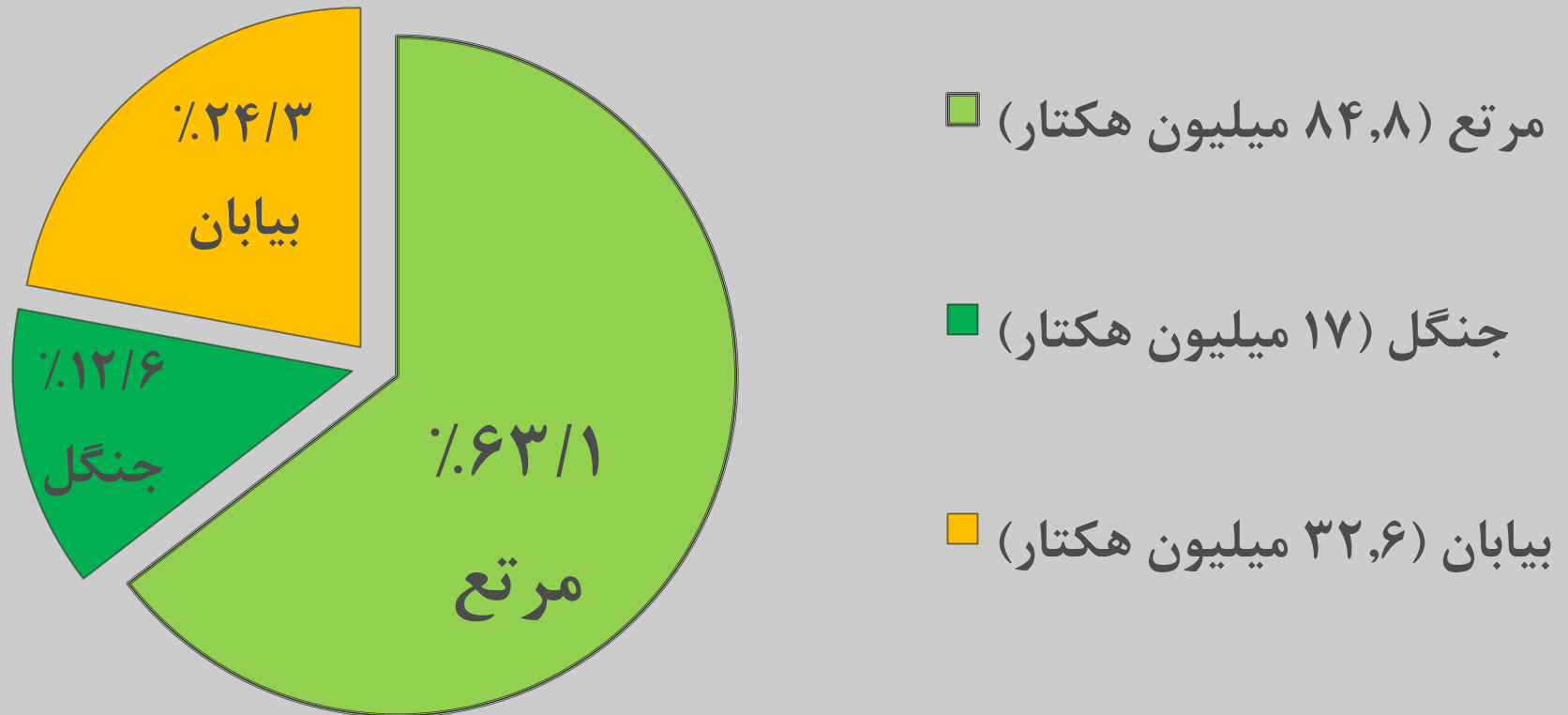
تعداد گونه های گیاهی ایران در حدود ۸۶۶۰ گونه است که بیش از سرزمین ایران دارای ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهانی است که ۲۳۰۰ گونه از گیاهان کشور دارای خواص دارویی هستند. از کل گونه های موجود ۲۷۶۰ گونه به عنوان گیاهان بومی ایران می باشند که منحصر در مراتع ایران و در رویشگاه های کوه های مرتفع و کوهستان ها یافت شده و به عنوان یک ظرفیت انحصاری در کشور محسوب می شوند.

در حال حاضر سرانه مرتع در کشور ۱ هکتار و سرانه جهانی آن ۰.۸۲ درصد آن مربوط به ارزش های زیست محیطی است.

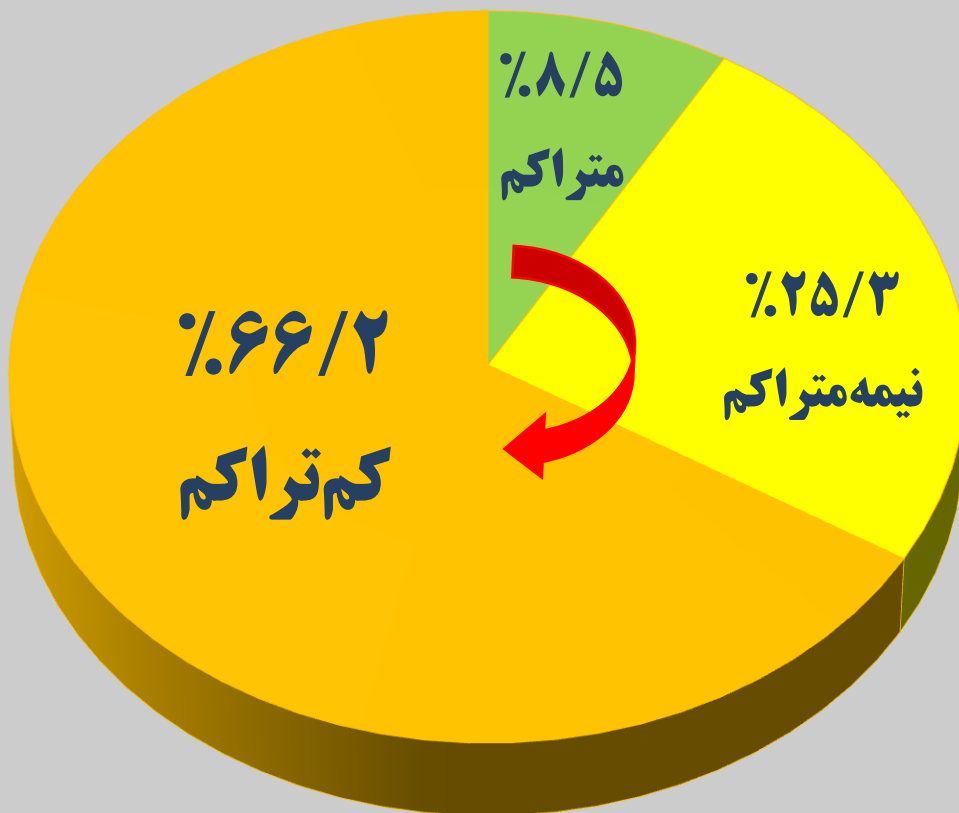
سیمای منابع طبیعی کشور

((مراتع ایران ۵۲ درصد از سطح کل و ۶۳/۱ درصد از سطح منابع طبیعی کشور را به خود اختصاص داده است))

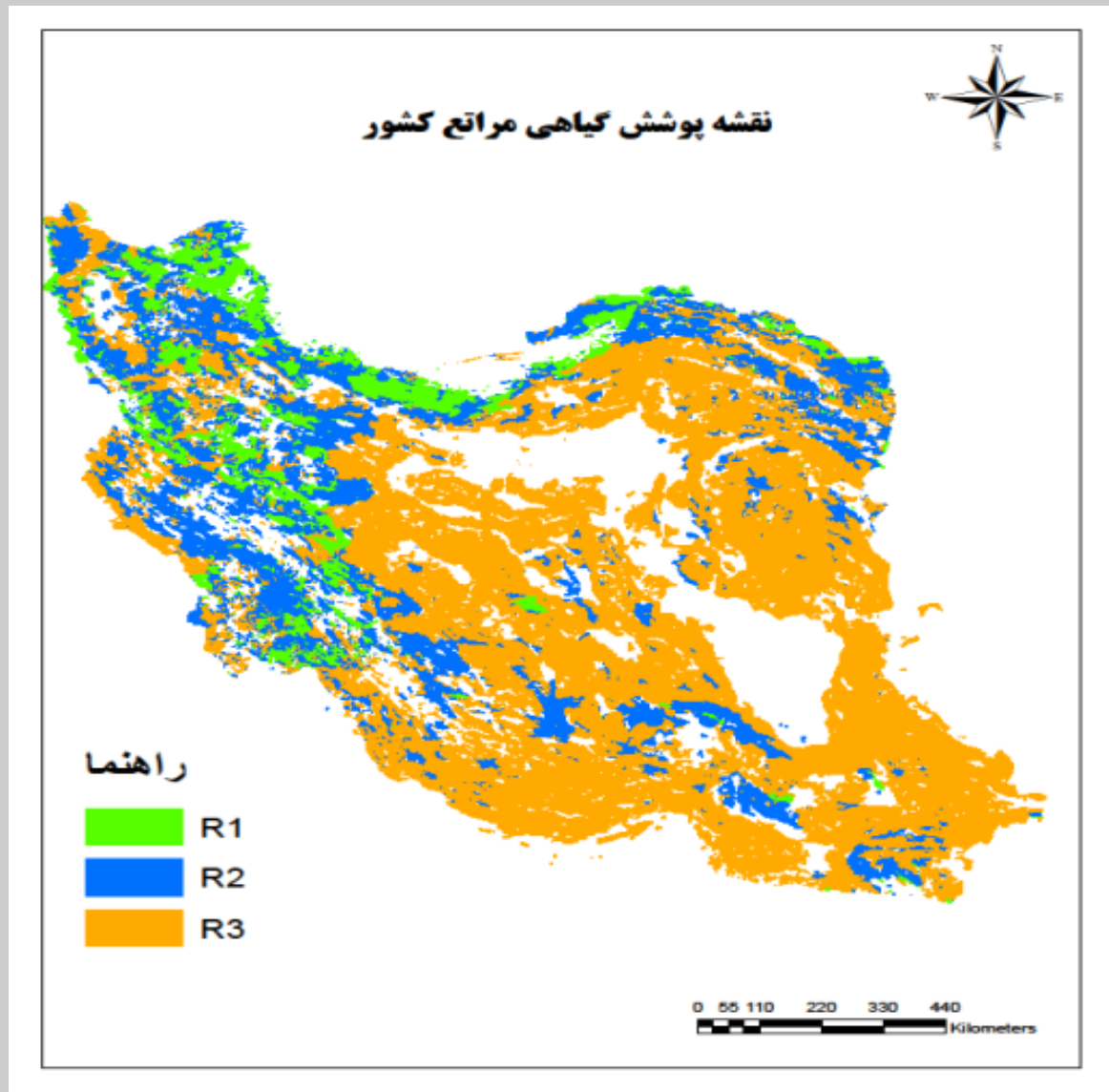
وضعیت مراتع کشور

تراکم تاج پوشش در مراتع متراکم بیش از ۵۰ درصد، در مراتع نیمه متراکم ۲۵ تا ۵۰ درصد و در مراتع کم تراکم ۵ تا ۲۵ درصد می باشد.

- مراتع متراکم (۷۱۸۱۲۵۰ هکتار) ۸/۵٪
- مراتع نیمه متراکم (۲۱۴۱۹۱۵۱ هکتار) ۲۵/۳٪
- مراتع کم تراکم (۵۶۲۱۴۵۹۰ هکتار) ۶۶/۲٪

نقشه پوشش گیاهی مراتع کشور

جدول وسعت مراتع براساس تراکم به تفکیک استان ها

ردیف	نام استان	مرتفع متراکم	مرتفع نیمه متراکم	مرتفع کم تراکم	سطح مراتع استان
1	آذربایجان شرقی	703,729	1,359,707	410,005	2,473,441
2	آذربایجان غربی	553,792	1,063,376	855,340	2,472,508
3	اردبیل	427,906	457,642	18,349	903,896
4	اصفهان	280,070	403,988	5,644,597	6,328,655
5	البرز	187,209	125,480	125,480	438,169
6	ایلام	27,835	479,788	604,735	1,112,357
7	بوشهر	8,777	409,208	845,010	1,262,995
8	تهران	220,289	349,042	278,967	848,298
9	کرمان (جیرفت و کهنوج)	58,075	923,644	936,656	1,918,375
10	چهارمحال و بختیاری	182,315	390,823	335,013	908,152
11	خراسان رضوی	304,530	2,147,046	4,106,780	6,558,356
12	خراسان شمالی	112,615	627,244	815,348	1,555,206
13	خراسان جنوبی	6,184	925,580	742,957	836,134
14	خوزستان	571,073	1,353,096	553,522	2,477,691
15	زنجان	240,442	425,301	471,317	1,137,060
16	مازندران (ساری)	256,281	118,624	12,655	387,559
17	سمنان	210,807	585,093	2,935,183	3,731,083
18	سیستان و بلوچستان	217,096	908,129	9,523,274	10,648,499
19	فارس	57,706	1,735,276	5,527,005	7,319,987
20	قزوین	252,550	430,122	170,813	853,485
21	قم	2,498	34,830	685,691	723,019
22	کردستان	437,855	494,212	362,330	1,294,397
23	کرمان (کرمان)	23,248	1,290,402	4,954,275	6,267,925
24	کرمانشاه	164,352	476,166	547,920	1,188,438
25	کهگیلویه و بویر احمد	63,966	144,418	270,428	478,812
26	گلستان	381,317	401,887	79,621	862,825
27	گیلان	98,843	131,684	14,459	244,986
28	لرستان	146,857	672,209	64,439	883,505
29	مرکزی	465,804	1,140,366	166,781	1,772,951
30	مازندران (نوشهر)	101,390	86,444	9,318	197,152
31	هرمزگان	712	210,907	3,881,724	4,093,342
32	همدان	323,505	283,977	58,285	665,767
33	یزد	91,623	833,441	351,969	444,757
جمع		7,181,250	21,419,151	56,214,590	84,814,991

مدیریت مراتع کشور از نگاه آمار تا سال ۱۴۰۱

- مساحت مراتع ممیزی شده ۸۲ / ۲ میلیون هکتار
- مساحت طرح های مرتعداری تهیه شده ۴۳ / ۷ میلیون هکتار
- مساحت طرح های مرتعداری احاله مدیریت شده ۲۴ / ۲۴ میلیون هکتار
- مساحت مراتع احیاء شده ۵ / ۹ میلیون هکتار
- ایستگاه های تولید بذر مرتعی ۲۲ ایستگاه در ۱۸ استان به مساحت ۷۰۵۸ هکتار

سیمای ممیزی مراتع کشور

وضعیت	مرتع	جنگل	یابان	جمع
تعداد سامان عرفی	۳۸،۲۳۰	۴،۴۱۳	۱،۳۷۷	۴۴،۰۲۰
تعداد پروانه (فقره)	۳۴۳،۵۱۷	۲۷،۲۱۹	۱۰،۲۲۳	۳۸۰،۹۵۹
تعداد دامدار (خانوار)	۹۰۳،۵۵۶	۹۱،۳۱۸	۲۷،۰۰۴	۱،۰۲۱،۸۷۸
تعداد دام موجود/ واحد دامی	۷۷،۰۲۰،۵۵۲	۸،۰۵۷،۹۶۹	۲،۶۶۰،۹۰۹	۸۷،۷۳۹،۴۳۰
تعداد دام مجاز/ واحد دامی	۳۵،۸۲۴،۹۶۶	۶،۵۶۴،۳۴۸	۱،۴۱۵،۲۸۶	۴۳،۸۰۴،۶۰۱
سطح مراتع ممیزی شده/ هکتار	۸۲۲۰۰۰۰۰	۶،۲۱۰،۲۶۳	۹،۸۷۷،۵۴۰	۹۹،۶۳۵،۸۱۹
سطح مراتع ممیزی نشده/ هکتار	۲۶۰۰۰۰۰			۲۶۰۰۰۰۰

وضعیت بهره‌برداری، ممیزی و طرح های مرتعداری کشور تا پایان سال ۱۴۰۱

عنوان	واحد	حجم
سطح مراتع ممیزی شده	میلیون هکتار	۸۲/۲
تعداد سامان عرفی شناسائی شده	مورد	۳۸,۲۳۰
تعداد پروانه چرای دام صادره	فقره	۳۴۳,۵۱۷
تعداد دام موجود	واحددامی	۷۷,۰۲۰,۵۵۲
تعداد دام مجاز	واحددامی	۳۵,۸۲۴,۹۶۶
تعداد مرتعدار(بهره بردار)	خانوار	۹۰۳,۵۵۶
متوسط مساحت مرتع هر مرتعدار	هکتار	۹۱
متوسط تعداد دام مجاز در هر مرتع	واحددامی	۴۰
متوسط تعداد دام موجود هر مرتعدار	واحددامی	۸۵
متوسط تعداد خانوار در هر مرتع	خانوار	۲۴
نسبت دام موجود به مجاز		۲/۱۵
سطح طرح تهیه شده	میلیون هکتار	۴۳/۷۲
تعداد سامان تهیه طرح	فقره	۱۷۹۴۴
سطح طرح مصوب	میلیون هکتار	۳۷/۶
تعداد سامان عرفی دارای طرح مصوب	فقره	۱۵۸۰۶
سطح طرح احاله شده	میلیون هکتار	۲۴/۲۴
تعداد طرح های احاله شده	فقره	۱۰۱۸۳

ساختار مدیریت مراتع کشور قبل از ملی شدن جنگل ها و مراتع

ساخت اجتماعی	ساخت قدرت
ایل (۱۰۵)	خان (ایل خان)
طایفه (۵۵۵)	کلانتر
تیره	کدخدا
بنکو	ریش سفید
خانوار (۲۵۲۰۰۰)	در حال حاضر تعداد خانوار عشایر

خدمات اکوسیستم مراتع کشور (اهمیت و ارزش مراتع)

ارزش اقتصادی (بازاری) مراتع:

- ✓ تولید علوفه به میزان ۲۱.۴ میلیون تن در سال (میانگین ده ساله اخیر)
- ✓ تولید علوفه قابل برداشت ۱۰.۷ میلیون تن مجاز در سال (میانگین ده ساله اخیر)

✓ ارزش علوفه از سطح مراتع ۸۴۶۳۷۰ میلیارد ریال

- ✓ حفظ ذخایر ژنتیکی کشور (بیش از ۸۶۶۰ گونه قلمرو مراتع گسترش دارند)
- ✓ وابستگی معاش تعداد حدود ۹۳۶ هزار خانوار با جمعیتی معادل ۵ میلیون نفر ۶ درصد جمعیت کشور به مرتع (۲۵۲ هزار خانوار عشایری با جمعیت ۱.۳ میلیون نفر)

✓ تولید بیش از ۴۲ درصد گوشت قرمز ارگانیک در کشور (۳۶۲ هزار تن)

✓ وابستگی زنبور داری و تولید عسل به میزان ۸۸ هزار تن در سال

✓ تولید گیاهان داروئی

ارزش غیربازاری مراتع:

✓ افزایش عمر مفید بیش از ۲۰۰ سد مخزنی

کشور

✓ افزایش دبی پایه رودخانه ها و آب های سطحی

✓ کنترل سیلاب و تغذیه سفره آب های زیرزمینی

✓ ترسیب کربن و جلوگیری جذب گرد و غبار

✓ تولید اکسیژن

✓ کنترل آفات و بیماری های زراعی

✓ اکوتوریسم (ارزش تفرجگاهی و زیست)

ارزش کلی مراتع ایران طبق برآورد فائو

بر اساس گزارش فائو مجموع ارزش های مرتع ۲۳۲ دلار در هکتار بوده که بر اساس همین گزارش، ارزش بازاری مراتع ۲۵ درصد و سایر کارکرد های غیر بازاری مراتع به ارزش بالغ بر ۱۷۴ دلار در هکتار معادل ۷۵ درصد ارزش مرتع برآورد گردیده است.

ارزش ریالی مراتع ایران طبق برآورد فائو

عنوان	ارزش یک هکتار (دلار)	ارزش کل مراتع ایران (میلیون دلار)	ارزش ریالی کل مراتع ایران (میلیارد ریال)
ارزش بازاری	۵۸	۴۹۱۸,۴	۲۴۱۰۰۱۶
ارزش غیر بازاری	۱۷۴	۱۴۷۵۵,۲	۷۲۳۰۰۴۸
جمع کل	۲۳۲	۱۹۶۷۳,۶	۹۶۴۰۰۶۴

شده ای در ارتباط با وضعیت مرتع کشور

❖ علیرغم افزایش تعداد متخصصین مرتع کشور، صرف اعتبارات و اغلب مسائل و مشکلات کنونی مراتع کشور همان مسائل و مشکلاتی است که طی دهه های گذشته مطرح می گردید.

❖ نگرش بخشی در منابع طبیعی و آبخیزداری کشور یکی از مشکلات عمده در رسیدن به راه حل برای مشکلات مراتع است.

❖ علیرغم ایجاد تشکل های مختلف و مطرح شدن ضرورت مشارکت مردم، در عمل، نقش و جایگاه مردم فراتر از جلسات و نشست ها در عرصه مرتع نقش مردم و دانش بومی آن ها نمود و بروز پیدا نکرده است و به لحاظ نظری در موضوع مشارکت هنوز فهم مشترک و صحیحی از مشارکت ایجاد نشده است.

❖ در حوزه فرهنگ سازی علیرغم اتفاق نظر در این مهم هنوز دریافت از مسئله به صورت ملی نیست.

❖ تحولات اقتصاد جهانی و پی آمد های آن بر کشور، اثرات ناشی از تغییر درآمدهای دولت، تاثیر تعهدات دولت در کنوانسیون های جهانی، مسائلی است که هریک به نوعی بر ظرفیت های دولت برای تحقق اهداف برنامه هایش تاثیر گذارده و به تبع می تواند بر مسائل مربوط به مراعات کشور تاثیر گذار باشد.

❖ ظرفیت هایی که در قوانین مصوب از جمله قانون افزایش بهره وری وجود دارد به ویژه در زمینه تعادل دام و مرتع، به دلیل عدم اجرا یا اجرای ناقص نیاز به تامل و بررسی دارد.

- ❖ در کار تحقیقاتی همه چیز قابل کنترل است، ولی در کار اجرایی امکان کنترل عوامل مختلف نیست.
- ❖ تاثیر مسائل اقتصادی و اجتماعی روستائیان، نبود هیچ درآمدی در مناطق روستاها زمینه فشار و دست اندازی به مراتع را فراهم کرده است. علم و دانش شناخت از مرتع در ایران کم نیست، ولی وقتی سازمان اجرایی با مسائلی در اجرا مواجه می شود که عمده‌تأ ناشی از فشار بهره بردارانی متکی بر منابع طبیعی است.
- ❖ اگر پیشرفته ترین علم مرتع هم در اختیار باشد، تحت این شرایط مراتع ایران شکوفا نمی شود تحقیقات به وظایف خود عمل کرده، سازمان جنگل ها نیز کار خود را انجام داده است. ولی هر دستگاهی به تناسب حوزه کاری خود به مراتع تجاوز کرده است. این دخالت ها تعادل سیستم مرتع را به هم زده است.
- ❖ باید از نگاه درون بخشی بیرون بیائیم مشکل ما خارج از سازمان است باید در آنجا راه حل مشکل را جستجو کرد. امروز دنیا مرتع را فقط محل تامین علوفه نمی داند.

❖ نگاه نخست این که دولت متولی است. نگاه دوم اینکه مردم هستند و هرچه می خواهند انجام می دهند. بعد از ملی شدن سال های سال تقابل بین دولت و بهره برداران مطرح است. به نظر می رسد تعامل بین مردم و دولت باید با قوت پیگیری شود. اگر راهی برای گذراندن چرخ زندگی مردم بدست آورد می توان به از بین رفتن فشار و تخریب بر منابع طبیعی امیدوار بود. مشکلات همان مشکلات سی سال قبل است. سی سال قبل مشکل شهرک سازی به این ابعاد نبوده است. توسعه ساخت و ساز و بهره برداری از معادن همه از عرصه منابع طبیعی است. این ها نوپدید هستند. نباید درون بخشی به مسئله نگاه کرد. مسئولیت دادن به مردم و هزینه کرد بخشی از اعتبارات به دست مردم.

❖ مشکل دام مازاد در همه جا آن گونه که به طور مستمر در نشست ها و جلسات مطرح می شود، نمی باشد به عنوان مثال: در مناطقی از روستاهای استان مرکزی و مناطقی از استان زنجان جمعیت دام کاهش یافته است. فرزندان کسانی که به حرفه دامداری اشتغال داشته و مدیریت چرای دام را در عرصه عهده دار بوده اند در مناطقی از کشور، تمایلی به این شغل ندارند و مهاجرین افغان هدایت گله را عهده دار هستند که تجربه مرتعداران گذشته را ندارند. افزایش رفاه اجتماعی در سایر اقشار اجتماعی اتفاق افتاده است ولی جامعه بهره بردار از مرتع نسبت به سایر اقشار اجتماعی از رفاه کمتری برخوردار هستند.

❖ باید کارکرد های مختلف مرتع تعریف و سپس با استفاده از این پتانسیل ها و کارکرد ها در جهت بهبود مراتع، برنامه ریزی نمود.

❖ ضرورت پذیرش اجتماعی و این که مردم ایده ها و برنامه های ما را بپذیرند تا در کنار ما قرار گیرند. در شیوه های کنونی مردم ما را مقابل خود احساس می کنند. هنوز قادر به واگذاری مسئولیت اجرای پروژه های اجرایی اصلاح مراتع به مردم نیستیم و نتوانسته ایم راه کار قانونی آن را فراهم کنیم. وجود تعداد زیادی پرونده تخلف در منابع طبیعی نشانه خوبی نیست و بیان نوعی اشتباه در عملکرد و رویه های مدیریت منابع طبیعی است.

❖ مدیریت مرتع در قالب طرحی که کلیه منابع موجود در مرتع اعم از علوفه، معدن، گیاهان دارویی و همچنین کلیه فعالیت های اقتصادی متکی به مرتع اعم از زنبورداری و گردشگری و راه های افزایش بهره وری دام وابسته به مرتع است در یک طرح لحاظ و منافع حاصل از آن در جهت ایجاد درآمد جایگزین برای مرتعدار و کاهش وابستگی به علوفه مرتع و کاهش جمعیت دام مورد توجه قرار گیرد.

❖ تغییر در نگرش و تفکر سازمان، بازنگری در شیوه عمل در حوزه آبخیزداری، مشکل جدایی اجزاء سازمان و نبود برنامه جامع در برگیرنده همه اجزاء سازمان به صورت مجموعه ای هماهنگ، مدیریت جزیره ای و بدون ارتباط محتوایی، واحدهای مختلف موافقتنامه جداگانه دارد.

❖ عدم تثبیت کاربری، شرایط را مستعد دست اندازی به منابع طبیعی کرده و نوعی ناپایداری را در عرصه های منابع طبیعی را موضوعیت بخشیده، سازمان در امر تثبیت کاربری ها موفق نبوده است. در مدیریت برنامه ها و طرح ها، سازمان هم مجری ، هم ناظر و هم تحلیل گر نتایج است .

❖ از ابتدا وزن جنگل بیشتر از مرتع بوده و آغاز فعالیت قانونمند سازمان از جنگل ها می باشد.

❖ مرتع منبع ثابت است، ولی تقاضا رو به افزایش است، باید برای سرریز جمعیت فکر شود.

❖ باید تناقض ها را شناخت این طور نیست که همه جا مشکل یکسان باشد در برخی روستاها دام و دامدار از مرتع خارج شده است. پی آمدهای خشکسالی، کمبود آب و به تبع آن کاهش درآمد مردمی که به این منابع وابسته اند، موجب خارج شدن آنان از این عرصه و تلاش برای کسب درآمد در خارج از روستا شده است. سیر مهاجرت از روستا به شهر، کاهش تمایل به چوپانی و کاهش جمعیت چوپان با تجربه و حرفه ای از پیامدهای این تحولات است.

❖ مسئله بازرگانی و فروش محصول و تاثیر نوسانات قیمت بر درآمد دامدار نیز از مسائلی است که باید مورد توجه قرار گیرد.

❖ باید بین دامدران برخوردار و دامدارنی خرد تفکیک قائل شویم، اکنون هیچکدام حاضر به سرمایه گذاری در مرتع نیستند همه از دولت انتظار سرمایه گذاری دارند. بین مدیریت مراتع عشایری و بهره برداران روستایی که بیشترین سطح مراتع در اختیار آن ها است باید تفکیک قائل شویم.

❖ حل مسائل مراتع روستایی نمی تواند مستقل از مسئله توسعه روستا دیده شود یکی از منابع درآمدی و مشاغل روستایی استفاده از مرتع برای چرای دام است، افزایش سطح زندگی روستائیان به تنهایی از مسیر منابع درآمدی مرتع نمی گذرد.

❖ در مورد عشایر اسکان یافته باید در نظام دامداری آنها تجدید نظر شود و به دامداری نیمه صنعتی فکر شود. اپتیمم اقتصادی جمعیت گله برای مناطق مختلف روشن نیست. بین عشایر اسکان یافته و عشایر کوچنده باید تفاوت قائل شد. در مورد عشایر کوچنده باید در مورد منبع جایگزین مراتع میان بند به عنوان محلی برای تامین علوفه چاره ای اندیشید.

❖ در پرداختن به موضوع درآمد و هزینه مرتعداد باید بین نظام عشایر و روستایی تفاوت قائل شویم و توجه داشته باشیم که در روستا درآمد صاحبان دام استفاده کننده از مراتع، عمدتاً متکی به کشاورزی است.

❖ اگر در ارائه نظرات، افزایش درآمد و کاهش هزینه را به عنوان راه حلی برای فراهم کردن زمینه بهبود مراتع می دانیم باید درآمد فرد از مرتع و کشاورزی را توأم مورد ملاحظه قرار دهیم. علاوه براین در روستا ممکن است برخی افراد که صاحب دام استفاده کننده از مرتع هستند درآمد از منابع غیر وابسته به کشاورزی داشته باشند.

❖ در موضوع مرتع مسئله را نباید آن قدر در ابعاد بزرگ و گسترده ببینیم که نتوانیم راه حلی برای برون رفت از مشکلات آن بیابیم و نه آن قدر آن را محدود کنیم که سرانجام محدود به تعریف چند پروژه خاص شود، مسائلی مانند افزایش درآمد مرتعدار و کاهش هزینه های آن در جای خود خوب است ولی نخست از نگاهی جامع تر باید به یک جمع بندی برسیم و جایگاه افزایش درآمد و کاهش هزینه در آن نگاه جامع بیابیم و به آن پردازیم.

❖ هنوز اطلاعات جامع و کاملی از دام و مرتع نداریم، تا بر پایه شناخت نوع مسائل و مشکلاتی که در مراتع مناطق مختلف کشور وجود دارد و شدت بروز آن ها راه حل های متناسب با آن را مورد بحث قرار دهیم.

❖ سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور به حسب وظایف قانونی مسئولیت هایی را عهده دار است و در مدیریت مراتع کشور تعیین حق استفاده از مراتع بر اساس ضوابطی که قانون و آیین نامه های مربوطه مشخص کرده، به عهده سازمان است (تعیین بهره بردار ذیحق، تعداد دام مجاز برای چرا در مراتع و مدت زمان مجاز استفاده از مرتع) برای رفع مسائلی که مانع از اجرای صحیح این قانون می گردد، از جمله دام مازادی که در بسیاری از موارد متاثر از تعداد زیاد جمعیت بهره بردار است، قانون وظیفه ای برای سازمان تعریف نکرده است و سازمان اختیاری فراتر از وظایف قانونی برای ورود به مسائل ندارد و امکانات لازم حتی برای انجام همین وظیفه تعریف شده در قانون نیز ندارد.

❖ به نظر می‌رسد تصور از درآمد زائی از سایر منابع مرتعی برای مرتعدار غیر واقعی است، از جمله گیاهان دارویی (در همه مراتع گیاهان دارویی از نظر نوع و تراکم در اندازه‌ای نیستند که بتواند درآمد قابل اعتنایی برای مرتعدار داشته باشد)، دوم اینکه در مناطقی که این بهره‌برداری‌ها صورت می‌گیرد، اغلب توسط غیر مرتعدار است. (رفع مشکلات پیش روی اصلاح نظام بازرگانی و دلالتی پیچیدگی‌های زیادی دارد، بنابراین توجه به ساز و کار بازار از اهمیت زیادی برخوردار است)، ظرفیت گردشگری فقط در نقاط خاصی مطرح است، ولی هنوز این اطمینان را نمی‌توان داد که فعال کردن این ظرفیت منجر به اثر مثبت برای بهبود مراتع گردد، زیرا در مدیریت مناطقی که اکنون عرصه گردشگری است، مشکلاتی وجود دارد که نگرانی‌هایی را در خصوص تخریب ناشی از گردشگری نادرست را موضوعیت می‌بخشد. شاید تنها جنبه‌ای که درآمد آن می‌تواند در خور توجه برای مرتعدار باشد تغییر کاربری است که این امر نیز موضوعی است که باید خیلی سنجیده و با اتکاء به قوانینی که اطمینان‌های لازم را برای عدم انحراف از مسیر اهداف آن فراهم نماید، مورد توجه قرار گیرد.

❖ نظر به اینکه در همه مراتع پتانسیل لازم برای تغییر کاربری وجود ندارد، بنابراین در مراتعی که تغییر کاربری موضوعیت می یابد منافع آن برای عرف های هم جوار و به بیان دیگر از این امکان برای مشکلات مراتع همجوار نیز باید استفاده گردد.

❖ در سایر پتانسیل ها که برای حل مشکلات مرتع مطرح می گردد از جمله پرورش آبزیان، زنبورداری، گردشگری، سازمان از ظرفیت فنی لازم برای مدیریت آن برخوردار نیست.

❖ جامعه مرتعدادار را نباید جامعه ای یکدست تلقی کرد. این گونه نیست که همه مرتعداداران بنیه اقتصادی مناسب برای هزینه در امر توسعه مرتع نداشته باشند، کمترین توقعی که می توان از قشر برخوردار مرتعدادار داشت، رعایت ظرفیت چرا و کاهش جمعیت دام مازاد است. در مورد این بخش از جامعه مرتعدادار باید در اجرای قانون جدی تر عمل کرد. باید توجه داشت که تخریب مرتع به معنی ایجاد نوعی هزینه ملی برای کشور است، زیرا پیامدهای آن محدود به زندگی همان مرتعدادار و همان مرتع نمی گردد، هزینه های ناشی از فرسایش خاک و کاهش عمر مفید سدهای ذخیره ای به دلیل افزایش رسوب، از بین رفتن ذخایر ژنی گیاهی کشور و کاهش تنوع زیستی که ایران متعهد به بهبود آن در کنوانسیون های بین المللی است، از جمله خسارت های ناشی از تخریب مراتع است، از این رو برای بخشی که کاهش جمعیت دام زندگی آن ها را مختل نمی کند باید جدی تر بود.

❖ اگر اصل استفاده متناسب با ظرفیت تولید را از مراتع بپذیریم، بنابراین در مورد عشایر کوچ رو که مشکلات ناشی از ورود زود هنگام آن ها به مراتع و خروج دیر هنگام آن ها از مراتع در بسیاری از مناطق به دلیل تغییر کاربری مراتع میان بند به سایر کاربری ها از جمله کشاورزی موضوعیت یافته است، باید برای تقویم زمانی که دام در مرتع میان بند بوده است، چاره اندیشی کرد.

❖ اگر بپذیریم که هزینه تخریب مراتع در بسیاری از موارد زیاد و در مواردی غیر قابل جبران است، خرید زمین های کشاورزی در قلمرو میان بند و تخصیص آن ها برای تامین علوفه دام عشایر با حمایت تسهیلاتی دولت به عشایر به عنوان یک راه حل جهت برون رفت از این مشکل قابل تامل و بررسی می باشد. تکرار طرح مشکل تاکنون نتیجه برای حل آن نداشته است.

❖ بهتر است همه جامعه و دست اندرکاران در کشور هزینه های لازم برای حل مشکلات مراتع را متقبل شوند کمااینکه در برخی از مسائل از جمله مسئله آب به مراتب توجه بیشتری صورت می گیرد و جامعه بخشی از هزینه های آب را متقبل می شود ولی در مرتع که یکی از منافع آن برای کشور تامین آب سالم است، این توجه صورت نمی گیرد. باید توجه داده شود که آثار اقتصادی مرتع در صورت پایداری مرتع، دائمی است.

❖ به کاهش درآمد مرتعدار در مواردی که نوسانات بازار آن را متضرر می کند، مشابه سایر مسائل توجه نمی شود، به محض افزایش قیمت گوشت، با واردات گوشت ارزان درآمد مرتعدار که علی القاعده باید متناسب با تورم افزایش یابد، کاهش داده می شود، ولی هزینه های آن از جمله تامین جو که بخشی از هزینه علوفه زمستانی دام را در بر می گیرد، دامدار وابسته به مرتع باید از بازار آزاد تهیه کند. اگر حل مسائلی از این نوع مورد توجه قرار گیرد، می توان در افزایش درآمد مرتعدار کمک موثری داشته باشد.

اقدامات مورد انتظار از سایر دستگاه های
کشور در خصوص حمایت و پشتیبانی از
بخش مرتع

ردیف	نام دستگاه اجرایی	اقدامات مورد انتظار
۱	قوه قضایه	• تاکید بر تشکیل و توسعه شعب تخصصی مرتبط با منابع طبیعی • کاهش فرایند اطاله دادرسی مرتبط با منابع طبیعی • تاکید و تشدید بر اجرای قوانین مرتبط با تخلفات مدیریت پایدار مراتع • تاکید بر اجرای احکام در شورای حفظ بیت المال • تاکید بر اجرای قوانین مغفول مانده و اجرا نشده مرتبط با منابع طبیعی
۲	معاونت علمی فناوری ریاست جمهوری	• انجام مطالعات دانش بنیان در خصوص بذور و نهال های مرتعی • انجام مطالعات دانش بنیان در خصوص گونه های مقاوم و سازگار با شرایط محیطی • طراحی پروژه های هوشمندسازی در بخش مرتع • راه اندازی سامانه های مرتبط • توسعه هماهنگی ها و هم افزایی و تسهیل تبادلات بین بخشی (در ارتباط با بین دانش و بخش اجرا) • رصد و توسعه فناوری های نوظهور در بخش حفاظت و بهره برداری پایدار از منابع طبیعی • هدفمند سازی و حمایت از پژوهش ها و دست آوردهای علمی و کاربردی • لحاظ نمودن مسئله حفاظت از منابع پایه در اولویت های علم و فناوری در نقشه جامع علمی کشور

- پیگیری جدی و مستمر امور مرتبط با حفظ، احیاء و بهره‌برداری پایدار مراتع استان از طریق تشکیل جلسات کارگروه تخصصی، با محوریت استانداری و با حضور اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان و با همکاری سایر دستگاه‌های ذیربط از جمله سازمان جهاد کشاورزی، دادگستری، اداره کل حفاظت محیط زیست، اداره کل امور عشایر، اداره کل دامپزشکی، فرماندهی نیروی انتظامی، اداره کل راه و شهرسازی و...
- اولویت بخشی به امور مراتع استان در تقویت، تخصیص و توزیع اعتبارات استانی به منظور اجرای پروژه‌های اصلاح و احیاء شامل اقدامات (بیولوژیکی، بیومکانیکی، مدیریتی در مراتع) و فعال سازی ایستگاه‌های تولید بذور مرتعی
- الزام فرمانداران، بخشداران، شوراها، دهیاری‌ها به مشارکت و همکاری با ادارات منابع طبیعی و آبخیزداری شهرستان‌های تابعه استان در راستای جلوگیری از تخریب و تصرفات غیرقانونی، اطفاء حریق‌های احتمالی، جلوگیری از ورود دام غیرمجاز، مازاد و خارج از فصل به عرصه‌های مرتعی و اجرای عملیات احیائی و اصلاحی در مراتع استان و حمایت از اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری در برخورد با متصرفان مراتع، با توجه به نقشه‌های اصلاح و به روز شده اراضی ملی که جای توجیحی برای متصرفان و متخلفان وجود ندارد.
- الزام بانک‌ها، موسسات مالی و صندوق‌ها به ارائه تسهیلات کم بهره، سریع و فارغ از گرفتاری‌های ضمانتی سخت به بهره‌برداران و مرتعداران برای بهره‌برداری چند منظوره از مرتع و بهبود معیشت و ایجاد اشتغال
- توجه به فرهنگ‌سازی، آموزش و اطلاع‌رسانی (اهمیت مراتع و ضوابط قانونی بهره‌برداری از آن، تقویم کوچ، تعهدات و تکالیف مرتعداران، لزوم اجرای طرح مرتعداری و بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های ابلاغی مربوطه و...)
- الزام صدا و سیما استان برای ساخت برنامه‌های روشنفکرانه و فرهنگ سازی در خصوص منابع طبیعی (مرتع) و پخش در ساعات مناسب و پربیننده
- همکاری انجمن جمع و جماعات برای تبیین مسائل منابع طبیعی و مرتع در سخنرانی‌هایشان
- تلاش برای بسیج و هم‌افزایی امکانات، تجهیزات و کمک به تغییر نگاه به مرتع در بین دستگاه‌های استانی از بانک زمین به حافظ حیات
- حمایت از تصمیمات اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری (کمیته فنی) مبنی بر عدم واگذاری مرتع بر اساس ادله فنی، قانونی و جلوگیری از فشارها بر تصمیمات اتخاذ شده
- برنامه ریزی جهت تولید بهینه علوفه در اراضی دیمزارهای کم بازده و توسعه دامداری‌های صنعتی و نیمه صنعتی با همکاری دستگاه‌های مرتبط با محوریت سازمان جهاد کشاورزی به منظور کاهش فشار مضاعف بر عرصه‌های مرتعی و جلوگیری از تخریب مراتع و ارتقاء وضعیت اکولوژیکی با هدف پایدار سرزمین و تامین پایدار محصولات پروتئینی استان
- حمایت از طرح‌های مولد و کارآفرین و صنایع کوچک به منظور اشتغال، بهبود معیشت مرتعداران و حذف دامدار غیرمجاز از مراتع
- بهره‌گیری از پتانسیل تسهیگران و فارغ‌التحصیلان عضو سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان در زمینه‌های فنی، تخصصی و نظارتی
- تقویت، حمایت و استفاده از ظرفیت‌های انجمن‌های صنفی بهره‌برداران، تعاونی‌ها، تشکل‌ها و سایر سازمان‌های مردم‌نهاد در راستای مدیریت و اجرای پروژه‌های اصلاح، احیاء، توسعه و بهره‌برداری از عرصه‌های مرتعی

۴	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	• تدوین سرفصل های آموزش علمی و کاربردی دانشجویان مرتبط • هدایت پایان نامه ها در جهت نیازهای بخش منابع طبیعی بالاخص مراتع کشور • مشارکت در امر آموزش و ارتقاء علمی پرسنل اجرایی
۵	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	• در الویت قراردادن طرح های مصوب بهره برداران مجاز مراتع در ارائه طرح، خدمات، تسهیلات و اعتبارات طبیعت گردی • معرفی کانون های گردشگری و اکوتوریسم تعیین شده توسط سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور به گردشگران داخلی و خارجی • تشکیل بازارهای ملی و محلی دائمی و موقت جهت ارائه محصولات صنایع دستی جوامع محلی مرتعداران با کمک تعاونی ها و تشکل های مرتعداری • ارائه تسهیلات ارزان قیمت به مجریان طرح های مرتعدارای از محل وجوه اداره شده سازمان گردشگری به منظور اجرای طرح های اکوتوریسم
۶	وزارت نیرو	• افزایش راندمان تولید آب و اجرای پروژه هایی نظیر ذخیره نزولات آسمانی و عملیات احیایی اصلاحی و مدیریتی که مستقیم یا غیر مستقیم منجر به افزایش پوشش گیاهی می شود توسط سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور انجام می گردد. • بخشی از حق آبه پشت سدها به حفظ پوشش گیاهی بالادست اختصاص یابد. • تخصیص قسمتی از عوارض آب مصرفی در صنعت، کشاورزی و شرب به حفظ، احیاء و توسعه پوشش گیاهی مراتع

۷	وزارت صنعت، معدن و تجارت	• تنظیم تعرفه صادرات محصولات مرتعی • افزایش تعرفه واردات محصولات مرتعی • کاهش تعرفه واردات علوفه در شرایط خشکسالی و بحرانی • تسهیل در اعطای مجوز های لازم به منظور احداث کارگاه های کوچک تولیدی وابسته به مرتع به بهره برداران مراتع و اعمال سیاست های تشویقی و حمایتی مانند تسهیلات ارزان قیمت جهت جلوگیری از صدور مواد اولیه و خام از مراتع کشور و همچنین به منظور ارتقاء توان مالی بهره برداران مرتعی • برنامه ریزی جهت سرمایه گذاری بخش خصوصی توأم با مشارکت صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات کم بهره (۴ درصد) برای راه اندازی صنایع تبدیلی و تکمیلی به منظور کاهش صادرات مواد اولیه و خام گیاهان دارویی و صنعتی سالانه به میزان ۲ درصد
۸	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	• استانداردسازی شغل مرتعداری با همکاری وزارت جهاد کشاورزی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به منظور بیمه نمودن مجریان طرح های مرتعداری ازسوی سازمان تامین اجتماعی

وزارت جهاد کشاورزی

—

سازمان

منابع طبیعی و آبخیزداری کشور

- در آمد زایی از محل انجام پروژه های احيائی انجام شده از منابع دولتی و رایگان نبودن آن برای بهره برداران
- تعریف و معرفی مناطق ویژه گردشگری در عرصه های مختلف جنگل، مرتع و بیابان
- جلب مشارکت سایر دستگاه های تاثیر گذار در بخش منابع طبیعی در پروژه های حفظ، اصلاح و احیاء نظیر (پتروشیمی، راه آهن، وزارت نفت و نیرو، معادن، شهرداری ها، وزارت راه و ...)
- توسعه صندوق های خرد اعتباری با مشارکت اتحادیه ها و تعاونی های منابع طبیعی
- در آمد زایی از ظرفیت های موجود نظیر نهالستان ها و ایستگاه های تولید بذر
- تعریف سهم منابع طبیعی در مالیات های سبز که در حال حاضر عمدتاً به سازمان حفاظت محیط زیست اختصاص می یابد.
- تعریف و اخذ حقوق دولت در انجام امور جاری سازمان، نظیر رسیدگی به درخواست های واگذاری و پاسخگویی به استعلامات و حل اختلافات، که در شرایط کنونی برای متقاضیان هیچ هزینه ای در بر ندارد. اما بخش عمده ای از توان و امکانات سازمان را به خود معطوف نموده است.
- شناسایی و مستندسازی واحد های تولیدی موجود و بالقوه در قالب ممیزی مرتع و طرح های مرتعداری
- توسعه طرح های مرتعداری مشارکتی و چند منظوره
- حمایت سازمان از اجرای چند نمونه پایلوت از این طرح ها در سطح کشور
- حمایت قانونی و ارتقاء نقش مرتعداران در حفاظت از مراتع
- تسهیل و اصلاح مقررات جهت واگذاری امور تصدی گری و غیر حاکمیتی به بهره برداران و تشکل ها، تعاونی ها، اتحادیه ها و انجمن های صنفی مرتعداری
- استفاده از ظرفیت فارغ التحصیلان بخش منابع طبیعی از طریق سازمان نظام مهندسی در قالب شبکه توسعه نظارت بر اجرای طرح های مرتعداری، بدون تحمیل فشار مالی و تعهد استخدامی برای دولت از طریق عملیاتی نمودن تفاهم نامه موجود سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری با سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی کشور

۱۰	وزارت جهادکشاورزی — موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور	- انجام تحقیقات و مطالعات لازم درخصوص انربخشی بهتر پروژه های اصلاحی مرتع - بررسی انطباق راه کارهای اجرایی و فناوری های نوین در احیاء و اصلاح در مراتع
۱۱	وزارت جهادکشاورزی — معاونت امور دام	- پلاک کوبی و شناسه دار نمودن کلیه دام های کشور اعم از دام های کوچک و بزرگ - اقدام در زمینه اصلاح نژاد به معنی حفظ نژادهای برتر بومی و خالص سازی در چارچوب طرح مرتعداری تلفیقی - تعریف و تامین جیره غذایی برای انواع دام با تاکید بر دام وابسته به مرتع - ترویج و معرفی نژادهای با بهره وری و راندمان تولید بالاتر - اتخاذ سیاست های هدایتی، حمایتی، تشویقی، کنترلی و قانونی هماهنگ جهت تحول در نظام سنتی دامداری متکی به مراتع و تبدیل مازاد آن به نظام دامداری صنعتی و نیمه صنعتی - تدوین سیاست های حمایتی از دامداران وابسته به مرتع در خشکسالی ها و بحران های محیطی، در شرایط کنونی سهم دام وابسته به مرتع در تامین نهاده ها و توزیع علوفه به شکل سازمان یافته دیده نشده است. - در اولویت قرار دادن بهره برداران مجاز معرفی شده در ارائه و صدور موافقتنامه های اصولی و پروانه های تاسیس در تمامی قسمت ها از جمله پرواربندی ها، زنبورداری، مرغداری، گاوداری

۱۲	وزارت جهادکشاورزی — سازمان امور عشایر ایران	• همکاری در تکمیل بانک اطلاعاتی تولیدکنندگان مرتع • شناسایی و معرفی انواع محصولات تولیدی جوامع عشایری و میزان و مکان تولید هر کدام • همکاری در اجرای پروژه های مدیریتی سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور نظیر مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ و مدیریت پایدار مرتع در زیست بوم های عشایر • ارائه خدمات به ویژه آبرسانی به عشایر در مناطق قشلاقی برای جلوگیری از کوچ زودهنگام • ارائه خدمات به عشایر ذیحق دارای مجوز از سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور • تشکیل و توسعه تشکل ها و تعاونی های عشایری به منظور حمایت از حفظ، احیاء، اصلاح مراتع و توسعه تولیدات مرتعی و تکمیل زنجیره تولید
۱۳	وزارت جهادکشاورزی — معاونت های امور زراعت و باغبانی	• بهبود و بهره وری در تولید دیمزارهای کم بازده با کشت لگوم های چندساله و علوفه ای • تغییر و اصلاح الگوی کشت و افزایش بهره وری از طریق افزایش تولید در واحد سطح • جلوگیری از تبدیل عرصه های مرتعی به زراعت و باغ و تغییر کاربری عرصه های مرتعی

۱۴	وزارت جهادکشاورزی — معاونت آب و خاک	• تخصیص اعتبارات و کمک های فنی و اعتباری به مرتعداران به منظور حفظ احیاء و توسعه پوشش گیاهی به منظور افزایش استحصال آب های سطحی • تغییر سیستم های آبیاری از سنتی به مدرن و سایر روش های افزایش بهره وری از منابع آب و خاک
۱۵	وزارت جهادکشاورزی — شرکت پشتیبانی امور دام	• ارائه خدمات تامین نهاده های دامی (تامین جو و خوراک دام) عشایر کوچنده به ویژه در زمان تاخیر کوچ و قرق مراتع و مواقع خشکسالی
۱۶	وزارت جهادکشاورزی — سازمان دامپزشکی کشور	• برنامه ریزی لازم به منظور کاهش تلفات دام از طریق مبارزه با انگل های داخلی و خارجی و امراض دامی ناشی از تردد بین مرزی دام ها و سایر بیماری های دامی • بهبود بهداشت اماکن دامی • برقراری ارتباط همکاری متقابل بین بانک اطلاعات دامپزشکی، معاونت امور دام ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان (بانک اطلاعات مراتع سال هاست که در حال برنامه ریزی و طراحی است).

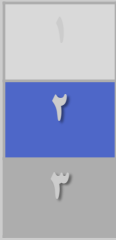
۱۷	وزارت امور اقتصاد و دارایی	- توسعه مفاهیم مالیات سبز از محل آلاینده های محیط زیست به بخش مرتع و تخصیص مالیات های اخذ شده این حوزه به اصلاح و احیاء منابع طبیعی کشور - تخصیص به موقع و مکفی - تسهیل در فرایند اعطای تسهیلات کم بهره به تشکل ها و انجمن ها به عنوان ابزارهای ساماندهی کننده واحدهای تولیدی وابسته به مرتع - پذیرش قراردادهای اجرای طرح های مرتعداری به عنوان وثیقه اخذ تسهیلات - بازنگری در دستورالعمل های بیمه طرح های مرتعداری به منظور توسعه چتر حمایتی بیمه ها از طرح های مرتعداری - تاسیس صندوق عمران مراتع
۱۸	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	- برآورد هزینه های درمانی ناشی از افزایش گرد و غبار که به دولت تحمیل می گردد (در راستای نقش پوشش گیاهی مراتع در کنترل گرد و غبار) - تسهیل در اعطای پروانه های بهداشتی به تولید کنندگان محصولات مرتعی سبز و ارگانیک - تعیین مکانیزم مناسب برای استفاده از پتانسیل گیاهان دارویی کشور در فرآیند تولید محصولات دارویی، بهداشتی، آرایشی و خوراکی
۱۹	تشکل ها و تعاونی ها و مرتعداران	- اصلاح ساختار تشکل ها و تعاونی ها - شناسایی بازارهای هدف و بازاریابی - شناسایی واحد های تولیدی و طبقه بندی انواع تولیدات - شناسایی و تشکیل شبکه حمل و نقل محصولات - توسعه شبکه بسته بندی و فرآوری محصولات - برندسازی و معرفی محصولات وابسته به مرتع تاکید بر خرید محصولات از دامداران دارای پروانه مرتعداری یا مجریان طرح های مرتعداری - معرفی و عرضه موثر محصولات سبز و ارگانیک مراتع به مصرف کنندگان داخلی و خارجی

اقدامات اصلاحی، حیائی، حفاظتی و
مدیریتی انجام گرفته توسط دفتر امور

مراجع

اقدامات اصلاحی، احیایی، حفاظتی و مدیریتی انجام گرفته توسط دفتر امور مراتع

- ✓ تهیه، تدوین و ابلاغ سیاست های اجرایی دفتر امور مراتع
- ✓ تهیه، تدوین و ابلاغ اصلاحیه شیوهنامه فنی و اجرایی بهره‌برداری از مراتع کشور
- ✓ تهیه، تدوین و ابلاغ راهنمای فنی و اجرایی تهیه طرح‌های مرتعداری (تلفیقی)
- ✓ تدوین و ابلاغ نسخه قرارداد احاله مدیریت طرح مرتعداری
- ✓ تهیه، تدوین و ابلاغ دستورالعمل مدیریت چرای دام، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ
- ✓ تدوین و ابلاغ دستورالعمل تعیین تقویم کوچ و نقشه ایل راه‌های عشایر با همکاری دینفعان
- ✓ پیگیری تشکیل شورای ملی مدیریت چرا، کنترل پروانه چرای دام و ساماندهی کوچ و تبیین ساختار آن
- ✓ تهیه و تدوین ابلاغ سیاست های گیاهان داروئی
- ✓ ابلاغ دستورالعمل نحوه پیش بینی و احداث سرپناه عشایری در مراتع کشور
- ✓ تهیه و تدوین طرح ۵ ساله تحول احیاء پوشش گیاهی و تولید علوفه مراتع کشور (در سطح ۵۰ میلیون هکتار) و ارسال برای طرح در هیات وزیران
- ✓ پیگیری نام گذاری گرامیداشت روز ملی مرتع و مرتعداری پایدار متناسب با سال بین المللی مرتع و عشایر (۲۰۲۶)

اقدامات اصلاحی، احیایی، حفاظتی و مدیریتی انجام گرفته توسط دفتر امور مراتع

- ✓ راه اندازی سامانه بانک اطلاعات مراتع کشور (سامانه سمطا)
- ✓ راه اندازی سامانه محصولات فرعی جنگل و مرتع (سامانه سمطا)
- ✓ راه اندازی سامانه صدور پروانه چرای دام (سامانه سماک)
- ✓ تهیه طرح و نقشه پراکنش چمنزارهای کشور
- ✓ تدوین نظام نامه مردمی سازی و نقشه راه مدیریت پایدار مراتع کشور با رویکرد مشارکتی
- ✓ تنظیم تفاهم نامه با موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع کشور در خصوص برند و استاندارد سازی بذور مرتعی
- ✓ تهیه پیش نویس نظام نامه اجرایی سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری با سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی در خصوص ناظرین طرح های مرتعداری و مدیریت چرای دام در مراتع کشور
- ✓ تدوین برنامه هفتم توسعه مدیریت مراتع کشور
- ✓ تهیه طرح مقابله با خشکسالی در مراتع کشور

۱
۲
۳

اقدامات اصلاحی، احیایی، حفاظتی و مدیریتی انجام گرفته توسط دفتر امور مراتع

✓ آموزش مجریان و بهره برداران در جهت حفظ، اصلاح، احیاء و توسعه پوشش گیاهی

✓ دستورالعمل ساماندهی و تعیین تکلیف سامان‌های عرفی در راستای اسکان عشایر

✓ تدوین دستورالعمل‌های فنی و اجرایی جهت اصلاح و احیاء مراتع

✓ تهیه دستورالعمل نحوه مقابله با آتش سوزی مرتع

✓ تفاهم نامه‌های منعقد شده با محیط زیست، حفاظت مشارکتی با مجریان طرح‌های مرتع داری، اتحادیه صادر

کنندگان گیاهان داروئی و فراورده‌های غذایی، انجمن صنفی مرتع داران

✓ شناسایی رویشگاه‌های گیاهان داروئی در معرض خطر و انقراض

✓ مشارکت در تهیه و تدوین و ابلاغ اصلاحیه دستورالعمل ضوابط و شرایط استعداد یابی و تخصیص اراضی ملی و

دولتی با هدف مدیریت تغییر کاربری مرتع

عملکرد دفتر امور مراتع در طول برنامه های توسعه ای کشور

ردیف	نام پروژه	واحد	برنامه اول	برنامه دوم	برنامه سوم	برنامه چهارم	برنامه پنجم	برنامه ششم	جمع کل	ملاحظات
۱	ممیزی و تنسيق	میلیون هکتار	۲۵,۹	۱۸,۷	۱۸,۸	۱۵,۴	۱۰,۲	۱۱,۴	۱۰۰,۴	
۲	تهیه طرحهای مرتعداری	میلیون هکتار	۶,۴	۱۰,۳	۱۰,۱	۴,۴	۱,۵	۱۱	۴۳,۷	
۳	نظارت بر اجرای طرحهای مرتعداری	میلیون هکتار	۰	۲	۵۰,۴	۵۰	۱۹,۳	۱۱,۲	۱۳۲,۹	تجمیعی
۴	مدیریت چرای دام و کنترل پروانه چرا	میلیون هکتار	۱,۶۵	۰	۱۳۱,۱	۲۶۰,۵	۱۰۵,۳	۶۹,۸	۵۶۸,۳۵	تجمیعی
۵	فرق مراتع	میلیون هکتار	۲,۷	۴	۵,۹	۱۱,۵	۹,۵	۳,۲	۳۶,۸	
۶	اصلاح و احیاء مراتع (بیولوژیک و بیومکانیک)	هزار هکتار	۲۲۶۲,۵	۸۲۹,۳	۶۷۷,۸	۵۸۴,۲	۸۰۲,۳	۸۳۱,۵	۵۹۸۷,۶	
۷	توسعه گیاهان داروئی	هزار هکتار	—	—	—	—	—	۴۱۳,۵	۴۱۳,۵	
۸	احداث آبشخور دام	دستگاه	۶۱۴۴	۵۵۱۸	۱۳۶۴۳	۶۸۰۳	۴۴۲۶	۳۵۶۰	۴۰۰۹۴	
۹	حفر چاه مالداري	حلقه	۶۵۲	۹۵۳	۸۴۸	۴۷۰	۲۲۵	۱۳	۳۱۶۱	
۱۰	مرمت و تجهیز چشمه	دهنه	۴۶۸	۵۳۹	۲۴۴۸	۱۱۸۲	۷۱۴	۵۳۶	۵۸۸۷	
۱۱	نصب نلمبه بادی	دستگاه	۱۴	۱۵	۱۳۸	۱۱۲	۵۰	۹	۳۳۸	
۱۲	احداث آب انبار وسطح عایق	مورد	۶۵	۱۴۵	۱۱۵۵	۱۴۸۵	۲۴۸	۱۱۷	۳۲۱۵	

گسترش دانش و فناوری عاملی بنیادی در ارتقاء بهره وری

لازمه ی بهبود و افزایش بهره وری در منابع طبیعی، انتقال از نظام های تولید منبع محور به نظام های تولید دانش بنیان است.

عناوین و موضوعات مطالعاتی پیشنهاد دفتر امور مراتع جهت مشارکت مراکز علمی تحقیقاتی مرتبط

- ☐ تغییرات اقلیمی و راه کارهای مقابله با اثرات خشکسالی در مرتع
- ☐ پایش و ارزیابی علمی اقدامات اصلاحی و احیایی و مدیریتی مرتع
- ☐ تطبیق تجارب سایر کشور ها در راستای جلب مشارکت مردمی، سرمایه گذاری بخش خصوصی، مدیریت پایدار سرزمین و معیشت بهره برداران
- ☐ بهره برداری پایدار و حفاظت از منابع طبیعی (منابع پایه)
- ☐ اقتصاد و اشتغال دانش بنیان در بخش مرتع و گیاهان دارویی
- ☐ بذور و نهال گونه های مقاوم و سازگار با شرایط محیطی (تغییر اقلیم)
- ☐ طراحی و هوشمندسازی پروژه های بخش مرتع
- ☐ مدیریت و ترکیب کله در اقالیم مختلف ایران
- ☐ سازگاری و تعارض کاربری های مختلف مرتع
- ☐ تحلیل ساختارها و قوانین ملی و دست اندرکاران مرتبط با مدیریت پایدار سرزمین
- ☐ پهنه بندی و تهیه اطلس مراتع با تکیه بر روش های سنجش از دوری و میدانی
- ☐ مشارکت منطقه ای جهت نیل به اهداف سال بین المللی مرتع و عشایر (۲۰۲۶ میلادی)
- ☐ تلفیق علوم نوین و دانش بومی در زمینه مرتعداری و عشایر در راستای بهبود عملکرد مراتع
- ☐ تبادل دانش و تجربه در خصوص توسعه بهره برداری، فرآوری، بازاریابی گیاهان دارویی و صنعتی
- ☐ اصلاح ژنتیکی گونه های مرتعی جهت افزایش مقاومت به تنش های تغییر اقلیم